

Karlskrona-inspirationer fra en bustur den 1. oktober 2019

Busturen til Karlskrona

Busturen blev benyttet til forskellige indlæg.

Asbjørn Kaasgaard, Christianshavns Lokaludvalg, fortalte, at lokaludvalgets arbejde med at påvirke udviklingen af Nyholm blev sat i værk, da planerne for Forsvarets udflytning blev kendt. Der har været afholdt velbesøgte borgermøder, er udarbejdet en vision og en pjece. Lokaludvalget har opnået den succes, at visionen er skrevet ind i forslaget til Københavns ny kommuneplan, hvor der blandt andet står:

"Københavns Kommune ønsker at indgå i udviklingen af området sammen med Forsvaret og Kulturministeriet i en åben proces med inddragelse af offentligheden. Der ønskes en helhedsorienteret udvikling, der omfatter sikring og styrkelse af områdets kulturarv, historiske og rekreative karakter og arkitektoniske værdier."

Lokaludvalget er med i den gruppe, som har taget initiativ til at samle foreninger og organisationer om Charteret for Nyholm.

Ved at besøge Karlskrona kan vi få erfaringer fra transformation af et gammelt militærområde samt processen frem til og betydningen af at komme ind under Unescos Verdensarvsliste.

Asser Amdisen, direktør for Fonden Georg Stage, gav på harefod en historisk gennemgang af Sveriges udvikling som flådemagt i 1600-tallet.

Det baltiske Hav havde de råstoffer, man skulle bruge: salpeter til krudt, tømmer og hamp. Danmark havde siden Kalmarunionen fra 1397 været den dominerende magt. Med mellemrum havde der været oprør, som blev slået ned. Omkring 1500 var Danmark splittet med borgerkrig. Christian II foretager i november 1520 på Stortorget i Stockholm en massehenrettelse af den svenske adel. Den unge Gustav Vasa var forinden blevet taget som gidsel på Kalø Slot, men det lykkes ham at flygte, og han blev leder af oprøret mod Christian Tyran, som han blev kaldt efter Det Stockholmske Blodbad.

Gustav Vasa indser, at han må have egne orlogsskibe for at kunne besejre danskerne. Han går i samarbejde med hansestaden Lübeck, som i 1522 leverer 10 fuldt udrustede, bemandede skibe mod at få skattefrihed. Den svenske marine kan derfor om tre år fejre sit 500 års jubilæum.

Sverige styrkes og rivaliserer med Danmark om magten. 1563-70 er der den nordiske syvårskrig, som blev udløst ved, at den danske konge flagede med Tre Kroner. Stridighederne fortsætter, og i 1611 lykkes det Christian IV at erobre Kalmar, men det viser sig for besværligt at forcere de svenske skovområder. Christian IV går i 1625 efter at blive europæisk kejser og involverer sig i Trediveårskrigen, men hans hær bliver nær udslettet uden for Lutter am Barenberg.

I 1643 udnytter svenskerne deres stærke militære stilling og indleder Torstenssonkrigen, hvor de to landes flåde kommer i søslag på Kolberger Heide. Sverige vinder krigen og får ved freden i Brømsebro i 1645 Gotland og andre landområder.

I 1657 erkærer Danmark krig mod Sverige, mens den svenske konge Karl X Gustav havde hænderne fulde i Polen. Karl X sender imidlertid en hær i ilmarhøj op i Jylland, og da bælterne i 1658 fryser til is, kan svenskerne forcere Lillebælt og når videre via Langeland til Lolland og Sjælland. Ved freden i Roskilde må Danmark afstå Skåne, Halland og Blekinge samt Bornholm. Svenskerne beslutter kort efter at forsøge at udradere Danmark som land. Hollænderne kom danskerne til hjælp, og svenskernes storm på København i 1659 mislykkes. Ved freden får Danmark Bornholm tilbage.

Danmark forsøger under Den Skånske Krig 1675-79 at få Skåne tilbage. Det lykkes i 1677 for admiral Niels Juel at nedkæmpe den svenske flåde i slaget ved Køge Bugt, mens svenskerne er stærkere på landjorden.

Samtidig med at orlogsværftet i København flyttes til Nyholm, beslutter den svenske kong Karl XI i 1679 at anlægge en by og en hovedstation for den svenske flåde i Blekinges skærgård, som blev tidligere isfri end farvandet ved Stockholm. I 1700-tallet er der en kold krig mellem Østersømagterne. Danmark er i alliance med Rusland, og der finder en parallel opbygning af flådeanlæg på Holmen og i Karlskrona. Englænderne hentede vores flåde i 1807, og efter Napoleons endelige nederlag må Danmark afstå Norge til Sverige, mens Sverige lider den tort at miste Finland til Rusland.

Danmark var blevet en småstat med en defensiv flåde. Holmen og orlogsværftet var dog indtil udflytningen i 1990 stadig en betydende arbejdsplads i København, og værftet bidrog til den teknologiske udvikling inden for søfart.

I 1998 blev flådebyen Karlskrona optaget på Unescos Verdensarvsliste.

Karen Margrethe Olsen og Helge Torm fortalte om Landsforeningen for Bygnings- og Landskabskultur, der arbejder for bevaring og udvikling af bygninger, landskaber og bymiljøer. Foreningen har mange lokalafdelinger, og den kan stille fredningsforslag. Den har organiseret sig med udvalg: fredning- og bevaring af bygninger frem til 1945, det grønne udvalg og et rådgivningsudvalg. Foreningen har stor interesse i, hvad der skal ske med Nyholm og mener, at der bør ske en fredning af Søofficierskolen fra 1940. Foreningen arbejder på en fredningssag for Aarhus Universitet, og det bør overvejes, om der på lignende vis kan gennemføres en totalfredning af Nyholm. Desværre er det ikke muligt at frede kulturmiljøer som sådan. Foreningen har haft møde med Forsvarets arbejdsgruppe, som skal fremlægge et udspil til politikerne. Man arbejder på en plan, hvor Forsvaret beholder det område, der ligger nord for Søofficierskolen, mens området syd for en linje over øen vil skulle sælges. Her vil det være op til Københavns Kommune at udarbejde en lokalplan. Meget er gået galt i København, og der er vigtigt at være årvågne over for udviklingen.

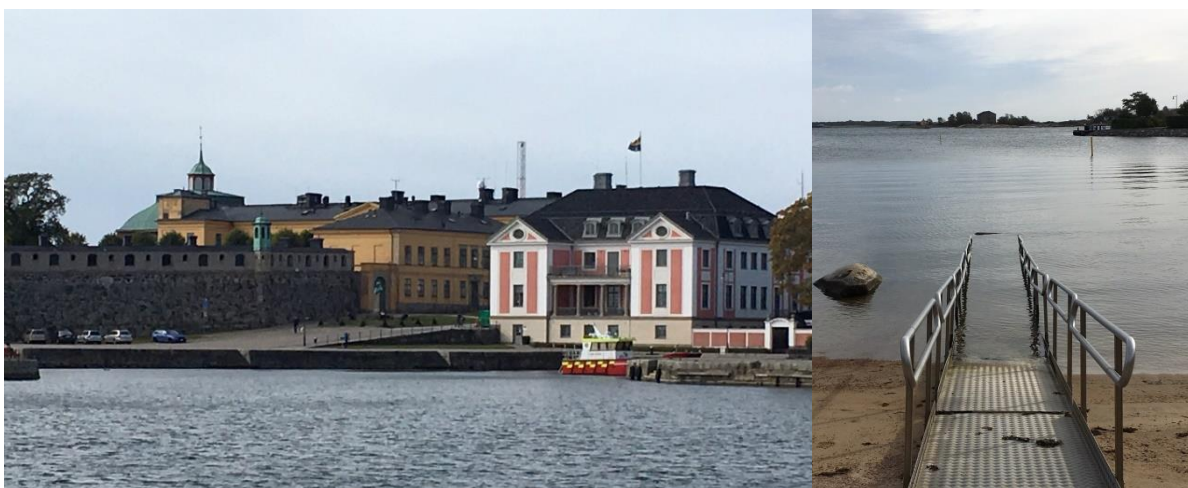
Eric Ericson, Nyhavns Skipperlaug, mente, at der i et havnemiljø skal ligge skibe ved kajen. Han så gerne, at Nyholm bliver et kreativt område med aktivitet og maritime værksteder.

Thomas Bretton-Meyer, Træskibssammenslutningen, bakkede op om, at Nyholm skal være et levende sted, hvor man holdt gamle håndværk i hævd. Han var frivillig ved Bank- og Sparekassemuseet, som i øjeblikket har en udstilling om Christianshavn gennem 400 år. Han havde talt med Henrik Lehmann Andersen fra Nordea-fonden om eventuelle støttemuligheder herfra.

Tim Sloth Jørgensen, bestyrelsesformand for Peder Skram Fonden og med i Initiativgruppen til Charteret. Der arbejdes for, at Nyholm ikke bare sælges til den højstbydende. Stedet har en helt særlig karakter og historie, og der er brug for eftertænkning. Initiativgruppen ønsker, at mulighederne bliver analyseret grundigt, og at en idékonkurrence vil kunne bidrage til dette. Vore oldebørn skal kunne være stolte, når de om 100 år ser tilbage på de beslutninger, vi traf. Initiativgruppen vil prøve at holde sammen på de mange foreninger og organisationer bag Charteret. Gruppen har også været i kontakt med fonde og har den 24. oktober foretræde for Folketingets forsvarsudvalg. Tim så frem til at opleve fordele og ulemper ved at være udpeget som Unesco Verdensarv.

Rundvisning på Stumholmen og besøg på Marinemuseet

Da vi ankom til Karlskrona var vi i to hold på rundvisning på Stumholmen, hvor vi hørte om området og bygningerne samt om baggrunden for beslutningen om at blive optaget på Unescos Verdensarvsliste. Vi havde også lejlighed til at besøge Marinemuseet.

Oplæg om Karlskrona som Unesco Verdensarv

Efter frokost hørte vi forskellige indlæg i museets foredragssal.

Museets direktør **Mats Persson** bød velkommen og fortalte, at museet sammen med Vasamuseet og Sjöhistoriske Museet samt Järnvägmuseet er en del af de svenske transporthistoriske museer.

Der er interesse for den svenske marines historie. Krig, frihed og konflikt er aktuelle emner set et samfundsperspektiv. Stumholmen var tidligere et lukket område, som nu er åbnet op med museet fra 1997 og Ubådshallen fra 2014. Det er blevet en turistmagnet med alt, hvad det indebærer. Der er gratis adgang, og op mod 300.000 besøger årligt museet, hvoraf omkring halvdelen er udlændinge især tyskere og danskere. Mange gæster giver udtryk for, at de lærte noget nyt af besøget, og børnefamilier bruger ofte 4 timer, hvilket er det dobbelte af, hvad de troede på forhånd. 2022 kan den svenske marine fejre sit 500 års jubilæum. Karlskrona er anlagt ude i Blekinges skærgård, og udpegningen til verdensarv forpligter i forhold til den videre udvikling. Der arbejdes på, at de mange gæster ikke alene besøger museet, men at de bevæger sig rundt i hele området.

Mødet blev overværet af en repræsentant fra den statslige ejendomsforvaltning, der har ansvar for en del af bygningerne, og som i øvrigt bakkede op om Unesco-klassifikationen.

Petra Stråkendal fra Länstyrelsen fortalte om Verdensarvskomiteens motivation:

Karlskrona er et exceptionelt velbevaret eksempel på en europæisk planlagt flådeby, som har elementer fra ældre etableringer i andre lande, og som på sin tid stod som en model for efterfølgende byer med lignende funktioner. Flådebaser spillede en vigtig rolle i århundrederne, hvor orlogsflåder var en betydende faktor i europæisk realpolitik, og Karlskrona er den bedst bevarede og mest komplette af de tilbageværende.

Hun nævnte, at det både var byen Karlskrona og Sverige som nation, der stod bag ønsket om at beskytte det unikke kulturmiljø. Foreninger og virksomheder blev også inddraget i processen, der i 1989 blev udmøntet i et "Strategi och utvecklingsprogram för Världsarvet Örlogsstaden Karlskrona – att bevara och utveckla ett levande värdsarv". Dette blev arbejdsgrundlaget for et Verdensarvsråd, som er et samarbejdsforum for kommune, Länsstyrelsen og andre involverede.

Petra gennemgik fordele og ulemper. På plussiden var stoltheden over at være verdensarvsunikt, øget turisme gennem gode besøgsmaal, kvalitetsstempel, interesse for kulturmiljø og geografisk område samt et stort netværk - nationalt og internationalt. Af ulemper var et langsigtet ansvar for at forvalte de omfattede bygninger og miljøer, en vis begrænsning i byudvikling og i branding af Karlskrona på andre områder f.eks. som IT-by.

På spørgsmål om, hvad vi i København kan lære, svarede Petra, at det afgørende er at finde ud af, hvad der er unikt for vores område, samt at vi etablerer et samarbejde mellem myndigheder, organisationer og lokalsamfund. Der var også spørgsmål til risikoen for overturisme. Petra svarede, at der blev satset på holdbar turisme med gæster, der bliver flere dage og fordelt på en længere sæson.

Magnus Larsson, første viceordförande i kommunstyrelsen, fortalte om, hvordan åbningen af den tidligere militære Stumholmen havde givet Karlskrona nye muligheder for byudvikling. Arbejdsdelingen, herunder kommunens opgaver, fremgik af strategipapiret fra det nedsatte Verdensarvsråd. Kommunen blev begunstiget af udflytning af Boverket og Kustbevakningen samt gennem etablering af en højskole. Bostadsmässan Bo93 gav et naturligt afsæt for den udvikling af Stumholmen. "Den förbjudna ön ska bli ett paradis," var overskriften på en avisartikel.

Der blev afholdt idéseminarer og udskrevet en arkitektkonkurrence, og grundideen blev:

- Byens rekreative område
- Bevare ældre bygninger i muligt omfang
- Nydannelser med museum, kultur, rekreation og nye boliger

For bystyret handler det om at finde en balance mellem at bevare og udvikle. At være en del af verdensarven forpligter, men der må også tages hensyn til Karlkronas generelle behov for udvikling.

Elena Peverada, kulturarvssekretær i Karlskrona, uddybede, hvilket arbejde der var gået forud for at blive Unesco Kulturarv og arbejdet med at kommunikere, udvikle udbygge den position. Det var vigtigt, at indbyggerne er aktivt med. Der var mange frivillige som var med i aktiviteter. Et af midlerne var en weekend med verdensarvsaktiviteter i slutningen af oktober. Årets tema for de mange aktiviteter var "Den levende verdensarv – dengang, nu og i morgen". Karlskrona har en righoldig historie at bygge videre på. Der skal udvikles strategier for holdbar turisme, skabes nye produkter og koncepter samt opbygges et langsigtet samarbejde i regionen.

Elena fortalte, at det ikke havde været et diskussionspunkt, at der i 90'erne blev bygget boliger på Stumholmen. Dengang blev der ikke bygget meget, hvilket var en anden situation end i København lige nu.

At være på Verdensarvslisten indebærer ikke en beskyttelse i sig selv. Der bliver foretaget indrapportering til Unesco, og private kan også rejse spørgsmål, men i sidste ende er det op til kommune og region at definere, hvordan verdensarven skal forvaltes.

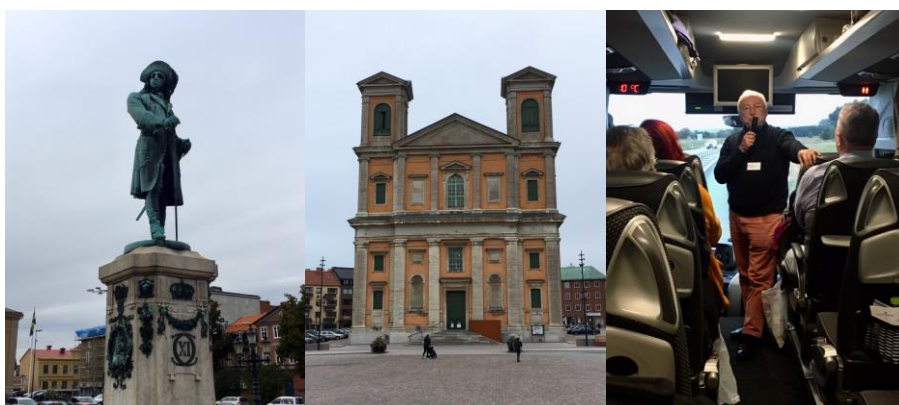
Hjemturen

I bussen hjem gennemgik **Jens Loft Rasmussen** fra lokaludvalgets Nyholmgruppe nogle af indtrykkene fra dagen, hvilket blev fulgt op med kommentarer fra nogle af deltagerne.

Asbjørn Kaasgaard mente, at Nyholm godt kan stå sig i sammenligning med Karlskrona, som har fået status af Unesco Verdenskulturarv. Han mente, at vi skal beskytte kulturmiljøet på Nyholm bedre end det er sket på Stumholmen. Det var naturligt, at der i forlængelse af Bostadsmässan Bo93 i Karlskrona blev bygget boliger på øen, hvor offentligheden ikke tidligere havde haft adgang, men der var efter hans opfattelse bygget alt for meget og på en måde, så det sømilitære udtryk var forsvundet.

Morten Milthers mente med sin sejlskipsbaggrund, at Nyholm skal være et mere levende sted end det, vi så på Stumholmen. Besøgende skal kunne opleve og aktivt prøve maritime håndværk.

Helge Torm fra Landsforeningen for Bygnings- og Landskabskultur advarede mod, at vi alene bedømte Karlskrona ud fra den lille del, som vi havde set på Stumholmen. Orlogsbyen Karlskrona er meget mere. Øen Lindholmen er stadig et lukket sømilitært område, som rummer den gamle mastekran, reberbane og mange velbevarede historiske bygninger. Hertil kommer de historiske bygninger i selve byen og de omkringliggende forter på skærgårdsøerne.

Asser Amdisen takkede på deltagernes vegne og med stor applaus **Lotte Barfod** og **Lone Hedegaard Hansen** for en særdeles veltilrettelagt tur, hvor vi fik et godt indblik i et eksempel på Unesco Verdenskulturarv, processen forud og de afledede konsekvenser.

Asser nævnte, at der er lighedstræk, men også forskelle mellem Nyholm og Karlskrona. Karlskrona er en by anlagt for at være flådehavn, mens Holmen er en flådehavn anlagt i hovedstaden København som basis for et land. Han var enig i med Helge Torm i, at Karlskrona er andet og mere end Stumholmen og Marinemuset, som vi besøgte.

Optagelsen som Verdenskulturarv har tydeligvis styrket ønsket om at bevare ældre bygninger på Stumholmen, hvoraf en del er blevet anvendt til andre offentlige formål eksempelvis som kontorer for Den svenske Kystbevogtning. Det er også foretaget nybyggerier i form af et Marinemuseum og boliger, som er søgt tilpasset stedet. Asser kunne imidlertid ligesom Asbjørn godt have ønsket sig, at tilpasningen var sket mere nænsomt af hensyn til helhedsindtrykket. Museet var vellykket, men Asser ønsker ikke, at det var boligblokke som på Stumholmen, der bliver bygget på Nyholm.

Asser mente, at vi må søge at overbevise beslutningstagerne om vigtigheden af, at det historiske udtryk af Nyholm bliver bevaret. Nyholm har betydning for forståelse af, hvem vi er som danskere, og øen kan med en innovativ tilgang tilføre København og havnen meget. Nyholm skal være et mere levende sted end Stumholmen med skibe, der sejler og ikke kun tre tillukkede museumsskibe, som det var tilfældet i Karlskrona.